

Thomas von der Dunk en Frank Ankersmit

De constitutionele monarchie: gedateerde regentenclub of eenheidscheppend symbool van menselijke onmacht?

**Een discussie over het nut en onnut van de
constitutionele monarchie tussen Thomas
von der Dunk en Frank Ankersmit.**

Het congres over 'De Nederlandse Monarchie' werd besloten met een debat tussen twee kenners van de monarchie, prof. dr. Ankersmit uit Groningen en dr. Von der Dunk uit Leiden. Als discussieleider trad prof. dr. Van Berkel op. Met Von der Dunk als republikein, en Ankersmit als pleitbezorger voor de constitutionele monarchie, besloeg het debat een breed arsenaal aan standpunten. Na een korte uiteenzetting en verdediging hiervan zou de zaal zich in de discussie mengen.

Von der Dunk beet het spits af en deed dit op een voorzichtige wijze door te zeggen dat hij niet zozeer een uitgesproken standpunt wenste te verdedigen, maar veeleer wilde aanstippen om welke punten volgens hem de discussie diende te draaien. Hierin maakte hij een onderscheid tussen het ambt van de koning als zodanig en de praktische invulling ervan. Het monarchale ambt van een erfelijk staatshoofd botst volgens Von der Dunk met de moderne parlementaire democratie om drie redenen: 'Ten eerste stamt het koninkschap dus uit een tijd van een standenstelsel waarbij van geboorte af ieders positie in de maatschappij bepaald was. Werd iemand geboren als zoon van een koning, dan werd diegene koning, werd iemand geboren als zoon van een bakker, dan werd diegene bakker. Dat stelsel ging

bovendien uit van het idee dat de vorst dankzij bijzondere relaties met het hogere, van geboorte af meer verstand bezat dan de gewone man. Dit idee is sinds de Verlichting niet meer staande te houden. Sindsdien worstelt het koningshuis ermee.

Het tweede punt dat Von der Dunk naar voren bracht was de verandering van de zienswijze van het koningschap als een particulier bezit. 'Er was in de middeleeuwen geen duidelijke staat, dus particulier bezit was toen veel gemakkelijker te vererven, zoals een bakkerij overgedaan werd aan de kinderen. Het verschil tussen een staat en particulier bezit werd toentertijd nauwelijks gevoeld.' De scheiding tussen publiek en privaat is dan ook volgens Von der Dunk een erfenis van het staatsvormingsproces van de achttiende eeuw. 'Op openbare staatsambten moet je niet door de juiste baarmoeder terechtkomen, maar door eigen verdiensten en talent.'

Een derde reden waarom het ambt van koningschap wrikt in de parlementaire democratie en de daarbij horende ministeriële verantwoordelijkheid, is dat iedereen geacht wordt voor zijn eigen daden verantwoordelijk te zijn. Ook dit is een theoretisch argument tegen de monarchie.

Maar hoe zit het met de invulling ervan in de praktijk? Naar de mening van Von der Dunk doet zich hier in Nederland een groter probleem voor dan in het buitenland, namelijk dat in Nederland het monarchisme voornamelijk bestaat uit Orangisme en niet uit een duidelijk samenhangende staatkundige ideologie, zoals bijvoorbeeld in het Engels conservatisme. 'In andere landen stamt de monarchie uit een monarchaal verleden, terwijl het in Nederland pas is ontstaan na de Franse Revolutie, waardoor het koningschap in Nederland zich dus ook niet kon beroepen op die oude band tussen troon en altaar die in andere landen zo vanzelfsprekend een basis konden vormen voor het koningschap.' Volgens Von der Dunk is het monarchale denken in Nederland veel meer gericht op de Oranjes als familie dan op het systeem als zodanig. 'Het is zo'n schattige familie, dat is eigenlijk altijd het sentiment geweest. Dit in tegenstelling tot de opstelling tegenover het Engelse koningshuis, waarin geen sprake is van een bijzondere liefde voor de familie. Zoals Wim Kan zei: "Nederland mag best een Republiek worden, als Juliana maar koningin wordt". Het is ondenkbaar dat men in het buitenland zo redeneert. Het Orangisme maakt het voor politici in Nederland moeilijker op een rationele manier met het koningshuis om te gaan, omdat elke discussie omtrent het koningshuis direct als een persoonlijke aanval op de Oranjes wordt opgevat.'

Von der Dunk reageerde op de voorafgaande lezingen van het congres, waarin werd gezegd dat het in Nederland allemaal best goed loopt. 'Dat is ook zo, maar dat is ook de reden waarom het koningshuis in Nederland nog steeds zit. Er is in Nederland nooit echt veel opwindends gebeurd. De twee belangrijkste gebeurtenissen die we in de geschiedenis van de afgelopen twee eeuwen hebben gehad, kwamen van buitenaf: dat waren de Fransen in 1795 en de Duitsers in 1940. De twee dingen die we zelf hebben verprutst waren België in 1938 en Indonesië in 1950. Behalve dat hebben we altijd kunnen doen alsof het hier prachtig functioneerde. Maar er spreekt wel een algemene Nederlandse houding uit van conservatisme en zelfgenoegzaamheid, dat het allemaal prachtig gaat in Nederland en dat we eigenlijk niet over dit soort zaken hoeven na te denken. Politici hebben deze houding ook, terwijl we ons misschien best kunnen afvragen of het misschien in het buitenland wel beter gaat met bepaalde dingen en of we niet iets zouden kunnen overnemen. Uit het gehele politieke bestel in Nederland spreekt de onwil om dingen te veranderen. Het is een voortzetting van de oude regententraditie: wantrouwen ten opzichte van het gewone volk, dat toch over de zaken niet kan oordelen, en de behoefte om met een paar heren keurig in de salon de zaken met elkaar te bedisselen en vervolgens als een compromis aan de bevolking voor te leggen als het wijze besluit van onze heren goede vaders.'

'Republikeinen beweren altijd dat het koningschap ondemocratisch is, maar dat is een heel slecht argument', is de reactie van prof. Ankersmit op zijn tegenstander. Als uitgangspunt voor zijn pleidooi vóór de monarchie gebruikte hij een boek dat in 1998 verscheen onder de titel: *De republiek der Nederlanden. Pleidooi voor het afschaffen van de monarchie*. 'Wanneer gesproken wordt van een directe democratie zou gesteld kunnen worden dat het koningschap inderdaad ondemocratisch is, dan zou iedereen in principe koning moeten kunnen worden en iedereen zou ook zijn stem moeten kunnen uitbrengen.' Zo concludeert Ankersmit dat een erfelijk koningschap inderdaad in strijd is met de directe democratie. Maar de Nederlandse staatsvorm is een representatieve democratie. Dat betekent dat er een heleboel belangrijke leiders zijn die niet rechtstreeks gekozen worden. Een andere dimensie aan het gebrek aan democratie is volgens Ankersmit wat er nu binnen Europa gebeurt. Nederland heeft veel van zijn beslissende bevoegdheden overgedragen aan Brussel. 'Al deze dingen

zijn veel belangrijker vanuit het perspectief van de democratie. Wanneer het gaat om de democratie, moet niet direct gedacht worden aan het koningschap.'

Na dit repliek op Von der Dunk, vervolgde Ankersmit zijn betoog met een meer concrete verdediging van de monarchie. Hier sluit hij zich aan bij de idee van de Franse theoreticus Benjamin Constant, dat in de constitutionele monarchie de koning een wezen apart is dat boven de partijen en de opinies staat en die geen andere interesse heeft dan het handhaven van de orde. Dat bovendien als er iets misgaat niet in een situatie kan komen waarin men hem erop kan aanspreken of op hem kan wreken. Ankersmit bouwt hierop verder als hij betoogt dat juist doordat de koning boven de partijen staat, de constitutionele monarch bij uitstek de belichaming van de legitimiteit in een natie is. Het is volgens Ankersmit dan ook met de legitimiteit van de democratie doorgaans beter gesteld in een constitutionele monarchie dan in landen die een presidentieel systeem hebben. 'Bovendien maakt een grotere legitimiteit moeilijke beslissingen ten tijde van crisisperiodes in een monarchie gemakkelijker te nemen. Juist doordat moeilijke beslissingen gedekt worden door een constitutioneel monarch, kunnen zulke beslissingen bij het volk acceptabel gemaakt worden.'

Volgens Ankersmit ondersteunt een constitutionele monarchie juist de democratie: 'De democratie staat voor de moeilijke opdracht een eenheid in verdeeldheid te scheppen, waarbij zowel die eenheid als verdeeldheid herinnerd worden. Politieke partijen moeten compromissen sluiten, maar dat betekent niet dat die partijen daarbij hun eigen standpunten ook moeten opgeven. De verdeeldheid moet steeds aanwezig blijven. Als er over nagedacht wordt wat eigenlijk een democratie is, namelijk die eenheid in verdeeldheid, dan is de constitutionele monarch daar de beste uitdrukking van. Omdat een president ook een bepaalde partijpolitieke achtergrond heeft, kan hij deze functie niet vervullen.'

Von der Dunk bracht hier drie punten tegenin: 'Er is best iets te zeggen voor een monarch, maar niet met de reden dat het de meest democratische staatsvorm zou zijn. Daarmee is het fundamenteel in strijd. Het is een omgekeerde redenatie om te zeggen dat aangezien ook veel andere politici niet rechtstreeks gekozen worden, we het dan dus ook niet over het koningschap kunnen hebben'. Vervolgens probeerde Von der Dunk het idee te ontkrachten dat een monarch boven de partijen zou staan. Het veronderstelt volgens hem een bepaalde wijsheid om zoiets te kunnen. Het is

discutabel dat de koning met zijn ideeën boven de partijen staat. Een vorst heeft ook persoonlijke belangen en opvattingen. Wat de stabiliteit betreft binnen de monarchie is de situatie volgens Von der Dunk precies omgekeerd: 'Landen zijn niet stabiel omdat ze monarchieën zijn, ze zijn monarchie doordat ze zo stabiel zijn'.

Ankersmits verdediging bestaat uit een verwijzing naar Constant: 'De positie van de koning als een neutrale macht die het evenwicht tussen de rechtsprekende, uitvoerende en wetgevende machten zou moeten waarborgen, noopt de monarch ertoe zijn eigen betrokkenheid niet tot uitdrukking te brengen'. Bijkomend is de vraag of de stabiliteit of de monarchie er het eerst waren, volgens Ankersmit een kip-en-ei-kwestie. Hij verwijst hierbij naar Spanje waar het instellen van de monarchie instabiliteit verhielp.

v.l.n.r. Thomas von der Dunk, discussieleider Klaas van Berkel en Frank Ankersmit, tijdens de discussie op het Groniek-jubileumcongres, 29 september jl.

Discussie

De discussie die volgde op de theoretische uiteenzetting van de standpunten van Ankersmit en Von der Dunk, behelsde voornamelijk vragen over de macht en de positie van de vorst, de kwestie van erfelijkheid, het nationale belang en de functie van de monarch als neutrale partij en de grilligheid van de populariteit van de monarchie.

Wat is nu de macht van de koning en is die niet in strijd met de democratie? Democratie geeft immers openheid en inzicht in besluitvorming, in een monarchie gebeurt dat juist niet.

Von der Dunk reageerde hierop dat het gebrek aan openheid inherent is aan het feit dat je een monarch hebt die onschendbaar is en die er ook nog eens een eigen mening op na houdt. Ook de ervaring is heel belangrijk. 'De koningin zit er al jaren, in tegenstelling tot de politici. Als je dat niet naar buiten kan brengen, dan heb je een probleem met de openbaarheid. Dat zegt iets over het gehalte van de Nederlandse democratie als geheel.' Volgens Ankersmit echter zijn een heleboel dingen in de besluitvorming niet openbaar en is dat misschien maar goed ook. 'Vanuit het perspectief van de democratie moet er ten eerste een onderscheid zijn van welke besluiten er genomen worden en ten tweede wie daarvoor verantwoordelijk zijn. Die moeten daarop kunnen worden aangesproken. Wat daarachter gebeurt, hoeft men niet te weten. Als de besluiten eenmaal genomen zijn, dan moet daar inderdaad geheel openheid van zaken gegeven worden. De weg die aan de besluiten vooraf gaat, doet er niet toe. De openheid van wat in overleg tussen de ministers en de koningin gebeurt is van klein belang.'

Vanuit de zaal kwam naar voren dat de koningin niet zozeer boven de wet staat, maar er in toenemende mate onafhankelijker van lijkt te worden. Het argument van eenheid in verscheidenheid waar de constitutionele monarchie volgens Ankersmit door gekenmerkt wordt is geen eigenlijk argument. Deze mythe wordt aangetast, zoals blijkt uit de discussie omtrent de koningin en de monarchie. De koningin geeft niet zozeer eenheid, maar zingt zich geheel los van de besluiten uit de parlementaire democratie. Ze staat daarbij niet meer alleen boven de wet, maar komt daarvan geheel los te staan en neemt een onafhankelijke positie in. De reactie van Ankersmit hierop was dat eenheid in verscheidenheid geen mythe is, maar een constitutioneel recht. Staatsrechterlijk gezien kan volgens hem de koning zich niet van de wet losmaken. 'In eerste instantie is de onzichtbaarheid en onschendbaarheid van de vorst geen mythe, maar een realiteit en bovendien, in tweede instantie een zeer nuttige staatsrechterlijke regel. Wanneer een vorst zich onconstitutioneel gaat gedragen, en dingen doet die niet door de ministers gedekt worden, dan komt er een onhoudbare situatie en zou de monarchie inderdaad afgeschaft moeten worden. Maar tot dusver is er nog geen enkel teken dat dat zich voor zal gaan doen.' Von der Dunk had hier maar één ding op te zeggen: 'Ankers-

mits redenering gaat uit van een onpartijdig standpunt, maar dat is per definitie een illusie.' Ankersmit wilde daarentegen zeggen dat een koning niet tot een onpartijdig standpunt komt. Hij is staatsrechterlijk monddood gemaakt en zegt niets anders dan dat hij als monarch een standpunt heeft dat een synthese is van alle standpunten en dat hij daarmee de tegenstellingen die er leven transcendeert. Maar volgens Von der Dunk blijft de monarch niet steken bij de rol van formeel scheidsrechter om te kijken of de regels wel worden toegepast. 'Het gaat ook om de inhoud van de beslissingen en daar heeft de koningin wel degelijk invloed op. Hiervoor bestaat er niet als zodanig een wettelijk vastgesteld hoger iets.' Ankersmit vindt die invloed van de koningin staatsrechterlijk niet van belang. 'Iedereen kan invloed uitoefenen op de ministers, maar wanneer ze een standpunt innemen in de kamer, dan zijn ze daarvoor op dat moment verantwoordelijk.'

Is het voor een goed functionerende constitutionele monarchie werkelijk van belang dat het constitutionele staatshoofd een erfelijk monarch is? Zou niet een onpartijdige, neutrale figuur met een sterk moreel gezag kunnen worden ingehuurd, bijvoorbeeld een nobelprijswinnaar of een buitenlandse grootheid, die dezelfde rol als ideale erfelijke monarch speelt? Een existentieel probleem van de monarchie is het aftasten van wat nu eigenlijk de meerwaarde van een erfelijk monarch is.

Ankersmit: 'De discussies die er nu zijn omtrent het koningshuis vloeien voort uit een gedachte dat alles in onze samenleving volstrekt maakbaar moet zijn. Het idee dat er een lek in zit en er een dimensie is, die zich aan je voltrekt waar openheid is en waarin je onvermogen om alles te maken zoals je het zou willen hebben tot uitdrukking komt; dát is een gedachte waarmee wij heel moeilijk kunnen leven. In de middeleeuwen werd God boven alles gesteld. Nu wij God hebben afgeschaft zijn we tot de conclusie gekomen dat we het allemaal zelf kunnen regelen en alle macht in handen hebben. Dat is een illusie gebleken. In onze sociale werkelijkheid is er een dimensie die steeds aan onze greep ontsnapt. Er is een monarchaal iets wat daaraan herinnert en dat is de koning. Dat is óók iets wat aan onze greep ontsnapt en wat ook zo bedoeld is. Het is een voortdurende les van de beperktheid van wat wij kunnen doen met onze samenleving en dat ieder ideaal dat we hebben uiteindelijk een beperking zal tonen. Het is dus wel een leuk idee om een briljant persoon op een hoge plaats te zetten, maar het is een andere variant van het sluiten van die openheid. Dit is funda-

menteel en bevat de openheid van de geschiedenis en de toekomst en deze is een belichaming van de vrijheid.' Hierin ziet Ankersmit zelfs een verband tussen vrijheid en constitutionele monarchie.

Von der Dunk grapte dat het idee van een buitenlands staatshoofd een zeer origineel idee is: 'We kunnen daarbij denken aan de koning van Spanje. Het Spaanse staatshoofd heeft immers net zoveel te maken met de staatsvorming van Nederland als de Oranjes, dus dat is aardig uitwisselbaar.' Serieuzer stelde hij dat een nobelprijswinnaar niet per definitie een goed staatshoofd is. Bovendien komt men dan vanzelf uit bij het punt dat hij in feite een gekozen president is.

Is het staatshoofd misschien niet eerder de vertegenwoordiger van een ander belang dan dat van de politieke partijen, namelijk het nationale belang in plaats van een neutrale macht boven de partijen?

Deze kwestie is volgens Ankersmit een belangrijke reden voor de discussie omtrent het koningschap. 'Toen er nog ideologische politiek was, verdween het koningschap eigenlijk een beetje achter de ruggen van de partijpolitiek. Nu met paars de ideologische verschillen zijn weggetrokken, heeft het koningschap een nieuwe importantie gekregen. Door de de-ideologisering is er een ruimte ontstaan die gunstig is voor de monarch. De de-ideologisering is geïnstitutionaliseerd in het koningschap, die zo uitdrukt wat de politieke realiteit aan het worden is.' Deze nieuwe machtsverhoudingen zijn in Ankersmits visie weliswaar gunstig voor het koningschap, maar ook gevaarlijker, want de noodzaak voor controle is groter. Von der Dunk vroeg zich hierop af of wel zo iets als een nationaal belang bestaat. 'Hoezo zou de koningin een ander belang vertegenwoordigen dan de partijen? De politieke partijen en samenleving beslissen toch samen over het nationaal belang?' Ook wilde Von der Dunk nog reageren op de opmerking van Ankersmit over de verzuiling en de rol van de koningin: 'Tijdens de verzuiling had het koningschap juist wel een eenheidsfunctie. Na de de verzuiling is die functie van eenheid minder nodig. Vroeger was het idee veel sterker dat Nederland uit elkaar zou vallen als het geen koningshuis zou hebben. In België is deze functie nog wel sterk aanwezig. Het koningshuis houdt de Vlamingen en de Walen bij elkaar.'

Hoe kan de grilligheid van de populariteit van de monarchie verklaard worden?

Ook hier werd een vergelijking getrokken met de situatie in België. Vanuit de zaal werd er gewezen op de van oudsher drie factoren van de Belgische eenheid, die tot 1988/1989 het belgisch nationalisme bepaalden. Dat was ten eerste Louis van Geit, voorzitter van de belgische communistische partij, ten tweede de Rode Duivels, het belgische voetbalteam, en ten derde koning Boudewijn. Eind jaren tachtig werden deze factoren onderhevig aan afbrokkeling. De communistische partij hield op te bestaan, de Rode Duivels zetten geen prestaties meer neer en koning Boudewijn verloor veel van zijn populariteit toen hij voor één dag aftrad om de abortuswet niet te hoeven ondertekenen. In de jaren 1990/1992 was er sprake van wantrouwen tussen de Walen en de Vlamingen. Het Belgisch nationalisme leek door de vingers te glijpen. Maar een jaar later was de situatie totaal veranderd. In augustus 1993 overleed Boudewijn. Van de gigantische koortsopstoot van Belgisch nationalisme die daarop volgde, kon zijn opvolger Albert, profiteren. De koningsfunctie van zijn broer is in vele opzichten een model geworden. Het kan dus op geheel korte termijn sterk verkeren. Is dat de laatste jaren ook niet gebeurd in Nederland?

Von der Dunk: 'In hoofdlijnen is dit wel zo. Juist door het gebrek aan het ideologische bestanddeel is de monarchie van de populariteit van de persoon afhankelijk, waardoor in het verleden veel variëteit was in de positie van de Oranjes. Wangedrag of goed gedrag werd eerder bestraft of beloond omdat de ideologie zo zwak is. Het gaat er toch vooral om dat we de familie zo leuk vinden. Als ze niet zo leuk optreden, wordt de kritiek veel sneller luid dan wanneer het om het instituut gaat. Een voorbeeld is de publicitaire fout die Beatrix maakte bij de viering van haar zestigste verjaardag. Zij liet toen haar achterban die haar wilde toezingen letterlijk in de kou en de regen staan en kon geen vijf minuten van haar adellijke partijtje vrijmaken om zich door hen te laten toejuichen. In het verleden hadden de Oranjes hier een veel beter gevoel voor. Het belang van het persoonlijk optreden heeft ertoe bijgedragen dat de bezwaren die de politici nu aantekenen, resonantie hebben gekregen in andere kringen.'

Ankersmit benadrukte dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen een *longue durée* in de houding tegenover de monarchie en een korte termijn-fluctuatie. 'Tot dusver is onvoldoende naar voren gekomen dat de koning een sacrale persoon is, een sociale incorporatie van de vaderfiguur. De relatie tussen koning en bevolking, het feit dat mensen dromen van de koning, heeft een psychologische fundering. Dat is de grondtoon van die liefde voor de vaderfiguur. Wat een monarch ook doet aan ver-

keerde en stomme dingen, over zijn persoonlijke fouten zal hij niet snel struikelen. Dat zit zo diep in een monarchie.' Niettemin kwam vanuit de zaal de repliek dat zogenaamde diepgewortelde quasi-onontkeerbare macroprocessen, zoals de dekolonisatie en de val van de muur, van de ene op de andere dag plaatsvonden. Ankersmit werpt daartegen dat het kolonialisme en het communisme politieke, en geen psychologische, constanten waren. 'Het koningschap zit echt in de psychologie van de mensen. In Duitsland bijvoorbeeld leven al drie generaties zonder monarchie. Daar zal heus dat psychologische gevoel weggeëbt zijn. Maar toch zie je er een rare fascinatie voor de koningshuizen om hen heen.' Volgens Von der Dunk kan het psychologische gevoel echter wel plotseling weg zijn. 'Een mooi voorbeeld hiervan is de negentien jaar van de Franse periode in Nederland. Na een jaar of tien waren de Oranjes vrijwel vergeten. Door een aantal toevalsfactoren zijn ze weer teruggekomen als een soort van hoop in bange dagen.'

Uit de zaal werd gereageerd dat er van beide kanten maar weinig fundamentele argumenten voor of tegen de monarchie genoemd worden. De vorm en inhoud van een eventueel republikeins stelsel is al helemaal niet ter sprake gekomen. Hier werd aan toegevoegd dat we misschien moeten concluderen dat er eigenlijk helemaal geen ernstig probleem is. Dit was dan ook de strekking van de discussie. Zowel Ankersmit als Von der Dunk konden wel elkaars argumenten weerleggen, maar weinig fundamentele voordelen bedenken voor hun eigen ideale staatsinrichting. Er werd amper gesproken over de juiste invulling van respectievelijk een republiek of een monarchie. Het leek er dan ook op dat niet de staatsbestellen an sich, maar de argumenten ervoor ter discussie stonden. Het debat verzandde in een gezapige opstelling van beide partijen, waarin zij moesten toegeven dat er weinig reden is om aan ons huidige systeem te twijfelen. Goed functionerende landen zijn doorgaans tevreden met het eigen bestel. Met de zaal kunnen we dan ook concluderen: 'Niemand in Nederland zou de monarchie moeten willen afschaffen omdat het systeem nu eenmaal werkt, maar omgekeerd zou geen zinnig mens de monarchie instellen als het nog niet bestond.'

Supplement

groniek

Historisch Tijdschrift

Groniek bestaat sinds 1967 en is daarmee het oudste historisch tijdschrift van Nederland gemaakt door studenten. De redactie wordt gevormd door geschiedenisstudenten van de Rijksuniversiteit Groningen.

Groniek verschijnt vier maal per jaar. Elk nummer bestaat uit een thematisch gedeelte en een supplement. In het thematische deel wordt een onderwerp centraal gesteld dat door bekende en minder bekende auteurs uit binnen- en buitenland belicht wordt. Het supplement bevat artikelen over gevarieerde onderwerpen, interviews met bekende historici en besprekingen van recent verschenen boeken. Bovendien biedt *Groniek* haar lezers de mogelijkheid om in het supplement te publiceren.

In de komende nummers komen onder andere de volgende thema's aan bod: *De Nederlandse Monarchie*, *Pre-koloniaal Afrika*, *Armoede*, *De Klassieke Oudheid* en *Rechtszaken*.

In oktober 2000 zal het 150e nummer verschijnen, en dit zal vergezeld gaan met een jubileum-congres met als thema "De Nederlandse Monarchie".

Ja, ik geef mij op als abonnee van *Groniek* voor slechts f 40,- per jaargang (niet-studenten f 50,-) en ontvang daarbij een gratis nummer als welkomsgeschenk.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode/Plaats: _____

Tel. nr.: _____

Ik wil *Groniek* nummer ____ als welkomsgeschenk ontvangen.*

0 Hierbij machtig ik stichting Groniek om jaarlijks het verschuldigde abonnementsgeld van mijn rekening af te schrijven.**

Rekeningnummer Bank/Giro: _____

Handtekening: _____

0 Ik wacht liever een jaarlijkse acceptgiro af, en ik betaal f 42,50 voor een jaarabonnement (niet-studenten f 52,50).

* Voor een lijst met reeds verschenen nummers zie achterin dit nummer of op internet: www.groniek.nl

** Deze machtiging kan schriftelijk worden ingetrokken.

Een jaargang loopt van september tot september. Abonnementen niet opgezegd voor 1 september worden automatisch verlengd met een jaar.

Adres: Stichting Groniek, Postbus 716, 9700 AS Groningen.